

Het gerenommeerde improvgezelschap Instant Composers Pool nam een cd op in Le Brocope, te Oldeberkoop. Rond de piano, een instrument met een romantisch verhaal.

Tekst Jacob Haagsma
Foto's Rens Hooyenga



Drummer Han Bennink bij de piano in Oldeberkoop: „Het instrument is een toevoeging, maar ook een stoorzender.“

In Oldeberkoop staat een pianola. Een soort automatische piano is dat, die werkt met lange rollen papier waarin gaten zijn uitgeponst: de noten. En nu speelt dat instrument een mooie hoofdrol op *Komen & Gaan*, de nieuwe cd van Instant Composers Pool, of ICP.

Dat is het veelgeroemde improvensemble, in 1967 opgericht door drummer Han Bennink, rietblazer Willem Breuker en pianist Misha Mengelberg. Breuker haakte al snel af, maar onder leiding van Bennink en Mengelberg (‘Han & Misha’) geniet dit ensemble al decennialang internationale faam. Mengelberg overleed enkele jaren geleden en sindsdien is ICP vooral Benninks band. „Nou, dat is me een beetje opgedrongen.“

Han Bennink woont tegenwoordig in Hoogersmilde, niet ver van Oldeberkoop. Zo kwam het dat ICP zich op een zonnig weekend in oktober verzamelde in Le Brocope. Zonder enkele leden die in het

buitenland wonen, want corona, maar met een paar gasten. Om een cd op te nemen, dus. De muzikanten duetteerden om de beurt met die pianola, doorgaans bediend door Guus Janssen – de pianist die Mengelberg verving, en zelf een niet te negeren componist bovendien.

Janssen had nog nooit eerder met zo’n ding gewerkt. „Gaandeweg ontdek je van alles“, zegt hij. „Kijk, die pedalen. Je denkt dat de muziek sneller gaat als je harder trapt, maar dat is niet zo. Dat regel je met dit hendeltje. Dat stel je van te voren in, maar je kunt er gaandeweg mee schuiven. En wat ik net ontdekt heb: met deze hendel regel je de naklank.“

Janssen speelt ook wel kerkorgel en harmonium, qua gewijde sfeer de tegenhanger van zo’n tingeltangelende pianola. „Die komt van oorsprong uit cafés, hè. Maar het oorspronkelijke, Franse harmonium klonk ook heel vrolijk en wulps, hoor, met heel sensuele

geluiden erin. Dat is hier in Nederland weer zo’n streng klinkend ding geworden.“

Hij bewondert de muziek van de moderne componist Conlon Nanncarrow, die veel muziek voor pianola schreef – onspeelbaar voor een pianist met handen en voeten. „Dan is het wel te gek, hoor, dat je zo’n ding eens in het echt ziet. Alleen, die rollen hier, daar zitten heel banale dingen bij. Maar goed, dat is ook weer leuk.“

CADEAUTJE UIT MARUM

Hoe kwam die pianola nou terecht in Le Brocope? Dat is een mooi, romantisch verhaal, vertelt Mara Eijsbouts. Na een carrière als interieurontwerpster in het westen des lands is ze nu uitbater van dit fraaie pand dat ook in vroeger jaren al een herbergfunctie had. Eijsbouts programmeert er ook regelmatig concerten.

Het instrument was van een wat oudere man, Jan van Wijk uit Marum, die geregeld in Le Brocope kwam. Na het overlijden van zijn vrouw, die hij nota bene ooit op dansies in deze zelfde Brocope had leren kennen, zag hij het allemaal niet meer zo zitten. Ondanks zijn hobby’s, ondanks die pianola. Maar dankzij de muziek, „hij zat altijd op de voorste rij“, werd zijn leven toch de moeite waard.

„Ik zei tegen hem: nou, als ik een pianola had, werd mijn leven nog leuker. En toen kwam hij ineens voorrijden, met een karretje. ‘Ik heb een cadeautje voor je’, zei hij.” Compleet met een paar honderd pianolarollen.

Het instrument is niet op de hele cd te horen. Voor sommige nummers verhuisde het gezelschap naar de andere zaal van Le Brocope, de expositieruimte, waar ook werk van Bennink hangt. Hij is immers ook beeldend kunstenaar, en had

hier een tentoonstelling.

LOPEND SPELEN

In een stuk van basklarinettist Joris Roelofs lopen de muzikanten, voor zover mogelijk, al spelend door de zaal. Aan de cd hoor ik het er een paar maanden later niet direct af, maar ik voel me, in het midden van de zaal, opgenomen in het ruimtelijke effect van muzikanten die om de tafel banjeren, instrument aan de mond (of op de schouder, in het geval van violiste Mary Oliver).

„Kennen jullie Henry Brant?“, vraagt Bennink van achter zijn drumstel aan de rest – Henry Brant, pionier van dit soort *spatial music*. Later die middag loopt trombonist Wolter Wierbos door het hele gebouw. Marc Schots, de man van de techniek, kuiert met een mobiel opnameapparaat achter hem aan. Her en der staan muzikanten, alleen of in plukjes, die hun ding doen als deze tandem langs komt.

Eigenlijk was dit hele project zijn idee, vertelt Han Bennink (78, „dat schiet al lekker op“). „Het is ongekend dat iemand in Oldeberkoop hier zo open voor staat. We moeten Mara alle credits geven, niet alleen omdat ze haar ruimte beschikbaar stelt in deze rare coronatijd, maar ook om de manier waarop we ontvangen worden.“

Daar kun je je iets bij voorstellen: er staat een tafel vol met allerhande lekkers, en terwijl Bennink op de praatstoel zit is Eijsbouts in de keuken bezig met de paella. „Het is zo verzorgd. Ze is echt een liefhebber van de muziek. Ik ben blij dat ik haar heb leren kennen sinds ik in Drenthe woon.“

Die gastvrijheid en alles, dat is hem veel waard. Maar het draait vooral om die pianola. Samenspe-

„Eigenlijk hoorde je hier net Fats Waller spelen

len met zo’n ding, dat is even wat anders dan spelen met echte, levende, ademende muzikanten. En Han Bennink heeft met menigeen gespeeld, van jazzlegendes als Sonny Rollins, Cecil Taylor en Eric Dolphy tot en met de Zangeres Zonder Naam en het Cocktail Trio. Hij heeft het van zijn vader, ook drummer. Die leverde, met twee halve, uitgeholde kokosnoten, het paardengetrappel in klassieker *De postkoets*, van De Selvera’s.

WERKEN MET EEN MACHINE

Bennink weet zich gesteund door de fine fleur van de improvisatiemuziek in ICP. „Dat zijn goede muzikanten, goed getraind. Je hoorde het: dat is echt *instant componeren*. Reageren op het moment. Maar zo’n pianola, die kan dat niet. Die draait zijn liedje af. Dus als improvisator ben je aan het werken met een machine, als het ware. Het is een toevoeging maar ook een stoorzender.“ Een beetje de rol die Misha Mengelberg bij leven had, blijkt her en der op *Komen & Gaan*.

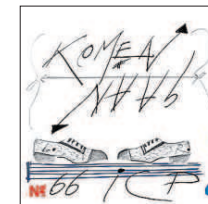
In de jazz heeft de pianola niet zo’n enorme geschiedenis. „Maar die jazzgroten hebben wel rollen gespeeld. Dus eigenlijk hoorde je hier net Fats Waller spelen.“ Maar: „Die heeft nog nooit in zo’n mooie tent gespeeld als waar wij nu zitten.“

Jarenlang speelde Han Bennink op precies één trommel, een snaredrum. „Als je iets in je spel wilt veranderen“, zegt hij, „moet je reduceren. Heb ik van Misha geleerd.“ Maar inmiddels is zijn trommelstel weer iets uitgebreid, met onder andere een cajon; zo’n houten doos, bekend van de flamenco. Hij zit er op, achter de trommels. „En thuis gebruik ik ’m als schaaktafeltje.“ Tot het instrumentarium behoort ook een set jeu-de-boulesballen. „Daar heb ik bijna een paar gaten mee in de vloer gemaakt.“

ONVINDBARE ROL

Trombonist Wolter Wierbos duetteerde met Fats Waller, of althans, met de rol die ooit door deze legendarische pianist is ingespeeld. „Nooit eerder gehoord, zo meespele. Het zijn van die *standard*-achtige dingen, bluesjes. Goed te doen.“ Gitarist Terrie Hessels, Terrie Ex van de ooit als punkband begonnen band The Ex, koos voor Bach – „dat was de enige naam die me bekend voorkwam“. Maar de pianolarol in kwestie bleek onvindbaar, dus nam pianist Janssen de rol van Bach op zich. Hessels, vooral in zijn improvisaties een bijzonder expressief krasse gitarist: „Ik speelde ooit piano, toen ik klein was. Raar hè? Ik weet er niks meer van.“

Drenthe. Han Bennink is er komen wonen nadat hij een jaar of vijf geleden uit zijn huis in het Noord-Hollandse De Rijp gezet was. Zijn vriendin Annemiek had al een huisje in Hoogersmilde. En die rust, soms dagen geen mensen zien: man, wat heerlijk. Maar: „Ik vind het ook ontzettend fijn als er veel mensen naar mijn optredens komen. Daar moet je je neus niet voor optrekken. Want de muziek die wij spelen, ja, dat is al moeilijk genoeg.“



ICP Septet + Joris Roelofs, Terrie Ex, Mara’s pianola: *Komen & Gaan*. ICP.



De Instant Composers Pool in actie. Marc Schots (rechts) neemt op.